

Lietuvos ekonomikos apžvalga

2019 m. vasario 5 d.
Nr. 68

Lėčiau, bet į priekį

Lietuvos gyventojai ir verslas 2018 metus užbaigė būdami istoriškai pakilios nuotaikos, kurią rodė ir geri ekonominiai rodikliai. Lietuvos BVP praėjusiais metais padidėjo 3,5 proc., arba 0,1 proc. daugiau, negu prognozavome. Nedarbas toliau mažėjo, o vidutinio darbo užmokestis per metus padidėjo beveik 10 procentų. Nors ekonomika 2018 metais augo sparčiai, akivaizdžių naujų vidaus grėsmių ekonomikos stabilumui neatsirado. Tačiau tai, kokie ekonominiai procesai vyksta už Lietuvos, kelia nerimą. Euro zonos ekonomika 2018 metais padidėjo tik 1,8 proc., o šiemet tikimės vos 1,6 proc. augimo. Kietojo „Brexit“ tikimybė, likus mažiau negu dviem mėnesiams iki Jungtinės Karalystės pasitraukimo iš Europos Sąjungos, vis didėja. Manome, kad Lietuva nėra saugus uostas Europoje, ir, jeigu pasiteisins lėtesnės euro zonos ir kitų mums svarbių šalių ekonomikos plėtros scenarijus, Lietuvos ekonomika šiemet augs lėčiau. Tačiau net ir prognozuojama 2,9 proc. BVP plėtra yra gana sparti, žmonių pajamos augs daug greičiau negu kainų lygis, todėl gyventojų perkamoji galia toliau didės. Tiesa, išliekanti didelė pajamų nelygybė ir kitos socialinės problemos veikiausiai neleis visiems vienodai džiaugtis nors ir lėčiau, bet augančios ekonomikos vaisiais.

Tadas Povilauskas
SEB banko ekonomistas
(8 5) 268 2521
tadas.povilauskas@seb.lt

SEB bankas prognozuoja, kad 2019 metais Lietuvos ekonomika augs 2,9 proc., o 2020 metais – 2,4 procento. Šios prognozės yra pablogintos, palyginti su 2018 metų lapkritį „Nordic Outlook“ leidinyje pateiktomis 3 proc. augimo 2019 metais ir 2,6 proc. plėtros 2020 metais prognozėmis. Nedideli pakeitimai atlikti atsižvelgus į pablogintą euro zonos ekonomikos augimo prognozes šiais metais, dėl kurių tikimės lėtesnio negu anksčiau ir mūsų šalies eksporto augimo. Kietojo „Brexit“ pasekmės turėtų didžiausią neigiamą įtaką šių metų mūsų Lietuvos BVP prognozėms. Kita vertus, jeigu nepasiteisins prognozės dėl lėtesnio eksporto, Lietuvos ekonomika, skatinama gana sparčiai augsiančio vartojimo ir tik truputį lėčiau didėsančių investicijų, gali augti ir sparčiau negu 3 procentais. Juo labiau kad, jeigu šiemet grūdinių kultūrų derlius bus vėl kaip 2016 ar 2017 metais, dėl didesnio derliaus šių metų BVP padidėtų 0,3 procento.

Vidaus vartojimas

Lietuvoje mažmeninė prekyba, išskyrus automobilių degalų prekybą, lyginamosiomis kainomis per praėjusius metus augo 5,2 proc., arba sparčiau negu 2017 metais. Jeigu imsime tik apyvartos pokytį, jis buvo tik 0,3 proc. didesnis negu 2017 metais – 7,1 procento. Praėjusiais metais infliacija buvo mažesnė, todėl turėjo didesnę teigiamą įtaką realiojo vartojimo augimui. Naujausias sausio mėnesio vartotojų pasitikėjimo rodiklis rodo, kad gyventojų nuotaikos dėl jų finansinės padėties perspektyvų ir toliau yra istoriškai geros, o tai yra palankios žinios prekybininkams. Tiesa, šių metų pradžia gali būti kiek vangesnė, ypač pensininkams ir mažas pajamas gaunantiems namų ūkiams, nes padidėjusios elektros, gamtinių dujų ir šilumos energijos kainos patuštins jų kišenes smarkiau. Kita vertus, nuo sausio didėja pensijos ir socialinės išmokos. Praėjusiais metais priimti darbo jėgos apmokestinimo sumažinimo sprendimai taip pat darys teigiamą įtaką gyventojų disponuojamoms pajamoms, kurių dalis bus išleista ir skatins vartojimą. Šiemet prognozuojame mažesnę vidutinę negu praėjusiais metais degalų kainą, o tai yra palankus vartojimo didėjimo veiksnys. Tikėtina, kad šiemet mažmeninė prekyba, išskyrus automobilių degalų prekybą, lyginamosiomis kainomis didės maždaug 4 procentais.

Darbo rinka

Nedarbo lygis 2018 metais sumažėjo nuo 7,1 iki 6,2 procento. Prognozuojame, kad nedarbo smukimo tempas lėtės ir 2019 metais vidutinis nedarbas bus 6,1, o 2020 metais 6 procentai. Tiesa, Užimtumo tarnybos duomenimis, vidutinis registruotas nedarbas 2018 metais padidėjo nuo 7,9 iki 8,5 procento. Pagrindinė priežastis, kodėl išsiskyrė nedarbo mažėjimo kryptis, yra susijusi su prieš pusantrų metų pakeistu Darbo kodeksu, kuris paskatino registruotis kaip bedarbius ir tuos asmenis, kurie pagal Statistikos departamento metodiką patenka į ekonomiškai neaktyvių žmonių kategoriją. Galime

priminti, kad Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2018 metais vidutiniškai buvo 91 tūkst., o Užimtumo tarnybos duomenimis, 148 tūkst. bedarbių.

Kiek netikėtai praėjusiais metais ūgtelėjo užimtų asmenų skaičius. Jis padidėjo 1 proc., kai dar 2017 metais mažėjo 0,5 procento. Taip pat 0,6 proc. augo ir dirbančiųjų (mokančių mokesčius „Sodrai“) skaičius. Šie pokyčiai rodo, kad verslas turi ir noro, ir galimybių didinti darbuotojų skaičių. Tiesa, mažėjantis gyventojų skaičius ir senėjanti visuomenė lemia, kad ir praėjusiais metais darbo jėgos (užimti arba darbo ieškantys asmenys) dydis truputį sumažėjo. Tikėtina, kad šiemet užimtųjų skaičius augs, tačiau lėčiau negu 2018 metais – 0,3 procento.

Praėjusių metų antrą pusmetį užsieniečių iš trečiųjų šalių įdarbinimas nesulėtėjo ir per metus iš viso buvo išduota 45,8 tūkst., arba 58 proc. daugiau, nacionalinių vizų. Vargu ar dirbančių užsieniečių skaičiaus tendencijos šiemet keisis.

Pajamos

Vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje sparčiai kyla. Praėjusiais metais vidutinis darbo užmokestis prieš mokesčius (neįtraukiant individualių įmonių statistikos) augo maždaug 9,5 proc., atlyginimas po mokesčių augo šiek tiek lėčiau. Sparčiau augo atlyginimai valstybės sektoriaus darbuotojams, lėčiau privačiame sektoriuje. Tikėtina, kad šiemet darbo užmokestis prieš mokesčius didės kiek lėčiau – 7 procentais, tačiau dėl padidinto neapmokestinamųjų pajamų dydžio ir jo taikymo išplėtimo sparčiau augs dirbančių asmenų darbo užmokestis į rankas – jis veikiausiai didės ne mažiau kaip 9 procentais. Pavyzdžiui, asmuo, kurio vidutinis bruto darbo užmokestis 2018 metais buvo 900 eurų, vien dėl mokesčių pokyčių nuo šių metų gaus 3,4 proc. didesnę atlyginimą po mokesčių (darant prielaidą, kad jis pensijai kaupė ir kaup maksimaliai). Kur kas sparčiau didės vidutinis atlyginimas po mokesčių tų asmenų, kurie visai pasitrauks iš pensijų kaupimo sistemos.

Senatvės pensija pagal galiojančią indeksavimo tvarką nuo 2019 metų sausio padidėjo 7,6 procento. Toks pokytis yra mažesnis negu tikėtinas vidutinio darbo užmokesčio pokytis šiemet. Tai neturėtų džiuginti pensininkų. 2018 metais vidutinė pensija, turint būtinąjį stažą, siekė 328 eurus ir buvo net 12,8 proc. didesnė negu 2017 metais.

Kainos

2018 metų pabaigoje Lietuvoje vartotojų kainų indeksas smuko ir metinė infliacija gruodį tesiekė 1,9 procento. Vidutinė metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą Lietuvoje buvo 2,5 proc., arba žemiausia Baltijos šalyse. Atpigę degalai dėl smarkiai kritusios žaliavinės naftos ir didmeninių naftos produktų kainos buvo pagrindinė sumažėjusios metinės infliacijos priežastis. Apskritai 2018 metų pabaigoje maisto kainos buvo 0,6 proc., drabužių ir avalynės 1,5 proc. mažesnės negu prieš metus. Du trečdalius 1,9 proc. metinės infliacijos gruodį sudarė brangios paslaugos.

Prognozuojame, kad vidutinė infliacija ir 2019, ir 2020 metais bus labai panaši kaip ir praėjusiais metais – apie 2,5 procento.

Tikimės, kad dėl brangstančios darbo jėgos ir toliau sparčiausiai augs paslaugų kainos. Nuo sausio brangusi elektros energija, gamtinės dujos, šilumos energija padidins infliaciją iki 0,5 proc., tačiau prognozuojama šiek tiek mažesnė degalų kaina šiemet turėtų neutralizuoti kitų energetinių išteklių buitiniams vartotojams brangimą.

Eksportas

Prekių eksportas 2018 metais didėjo lėčiau negu praėjusiais metais, tačiau augimo tempas nebuvo toks jau mažas – per vienuolika mėnesių prekių eksportuota 8,3 proc. daugiau negu prieš metus. Lietuviškų prekių eksportas, be naftos produktų, didėjo 9,1 proc., o reeksportas augo 4,5 procento. Apskritai prekių eksportas subalansuotai didėjo į visas pagrindines prekybos partneres, o labiausiai išsiskyrė JAV, kur spartus augimas tęsiasi ne vienus metus.

Pastarųjų metų eksporto rezultatai rodo atliktų investicijų naudą, nes sparčiausiai eksportas didėjo tuose sektoriuose, kurie daugiausia investavo į gamybos plėtrą. Per vienuolika šių metų mėnesių plastikų ir jų dirbinių eksportas padidėjo 193 mln. eurų, arba 18 proc., baldų eksportas augo 128 mln. eurų, arba 8 proc., elektrotechnikos – 82 mln. eurų, arba 13 procentų. Praėjusiais metais labiausiai didėjo naftos produktų eksporto suma – 539 mln. eurų, arba 18 proc., tačiau visą augimą lėmė pabrangę naftos produktai. Panašu, kad paskutinį 2018 metų ketvirtį naftos produktų rinkos pokyčiai, kai smarkiai augo dyzelino, labai krito benzino perdirbimo maržos, padarė neigiamą įtaką bendrovės „Orlen Lietuva“ finansiniams rezultatams. Daugiausiai praėjusiais metais mažėjo javų eksportas. Dėl ketvirtadaliu mažesnio grūdinių kultūrų derliaus javų per vienuolika 2018 metų mėnesių eksportuota 138 mln. eurų, arba 29 proc. mažiau negu prieš metus. Tiesa, šį sezoną dėl didelės konkurencijos iš Rusijos mūsų grūdų prekybininkai sudarė grūdų eksporto sandorius vėlesniems mėnesiams, todėl tikėtina, kad šių metų pavasarį bus eksportuota gerokai daugiau grūdų negu įprastai.

Paslaugų eksportas toliau sėkmingai augo, o jį toliau skatino krovinių vežimo kelių transportu paslaugų eksportas. Beje, Klaipėdos uoste ketvirtą 2018 metų ketvirtį perkrautas rekordinis krovinių kiekis. Tokį augimą lėmė smarkiai padidėjusi konteinerių krova. Rekordiniu ketvirčiu gali pasigirti ir vežimo geležinkeliu transporto sektorius – krovinių pervežta 6,1 proc. daugiau. Nors šiemet tikimės lėtesnio Europos Sąjungos, kuri yra pagrindinė transporto bendrovių paslaugų teikimo rinka, šalių ekonomikos augimo, tai nebūtinai reiškia, kad mūsų vežėjams metai bus prastesni. Ankstesnis transporto bendrovių įdirbis Vakarų Europoje ir vis dar turimos galimybės pritraukti darbuotojų iš trečiųjų šalių turėtų užtikrinti, kad šiemet šis sektorius augs.

Kredito rinka

Pinigų finansų įstaigų paskolų verslui portfelis 2018 metų pabaigoje buvo 3,9 proc., namų ūkiams – 8 proc. didesnis negu prieš metus. Toks paskolų portfelio augimas yra truputį lėtesnis negu nominaliojo BVP pokytis, kuris 2018 metais buvo 7,1 procento. Paskolų verslui portfelis nėra didelis, tačiau nereikia pamiršti, kad praėjusiais metais dvi Lietuvos įmonės išplatino dvi didelės apimties obligacijų emisijas tarptautinėse rinkose, tad bendra Lietuvos įmonių skola augo

sparčiau. 2018 metais būsto paskolų portfelis padidėjo 8,2 proc., kitų paskolų – 7,3 proc., vartojimo paskolų – 7,8 procento. Tikėtina, kad bankų paskolų ne finansų įstaigoms portfelis 2019 metais turėtų augti maždaug 6–7 proc., arba panašiai kaip ir nominaliojo BVP augimo tempas. Žinoma, didelę įtaką, ypač įmonių kredito paklausai, turės pasaulio ekonomikos pokyčiai, todėl paskolų portfelis gali augti ir kiek lėčiau.

Indėlių pinigų finansų įstaigose ir toliau sparčiai daugėja. 2018 metų pabaigoje Lietuvos rezidentų indėliai buvo net 12,4 proc. didesni negu prieš metus. Namų ūkių indėliai didėjo 12,6 proc., o įmonių – 10,8 procento. Indėliai kredito sistemoje auga sparčiau negu paskolos, todėl bankų priklausomybė nuo vietos, o ne nuo užsienio finansavimo šaltinių labai sumažėjo pastaruosiu metu. Tokį spartų indėlių augimą lemia keli veiksniai: pačios ekonomikos sparti plėtra, paskolų portfelio augimas, didėjančios užsienio investicijos. Panašu, kad ir toliau sparčiau augs daugiau uždirbančių asmenų indėliai.

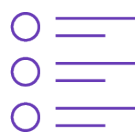

Būsto rinka

Paskutinį 2018 metų ketvirtį Lietuvos gyvenamojo būsto rinka buvo aktyvi, sparčiausiai sandorių skaičius didėjo Vilniuje ir Kaune. Iš viso per metus Lietuvoje buvo sudaryta 1,4 proc. butų ir 3,9 proc. individualių namų pardavimo sandorių. Pirminėje sostinės būsto rinkoje po vangios metų pradžios antrą pusmetį padaugėjo pirkėjų ir metų pabaigoje rezervuotų ir nupirktų naujų butų skaičius per metus buvo padidėjęs jau maždaug 6 procentais. Gerokai išaugus pasiūlai, praėjusiais metais labai padidėjo prestižinės klasės butų pardavimo mastas. Visgi naujų butų pasiūla augo sparčiau negu jų paklausa, todėl neparduoto būsto skaičius 2019 metų pradžioje buvo ne mažiau negu 10 proc. didesnis negu prieš metus.

Didelis naujo būsto pasirinkimas Vilniuje lemia, kad naujų butų kaina per metus beveik nepakito. Registrų centro duomenimis, vidutinė 2018 metų Vilniuje parduoto naujo buto kaina buvo tik 1,6 proc. didesnė negu prieš metus, o senos statybos buto vidutinė buto kaina ūgtelėjo 2,1 procento.

Žmonių lūkesčiai dėl ateities veikiausiai įsibėgėjant šiems metams taps atsargesni, tačiau potencialiems pirkėjams gyvenamojo būsto rinkos padėtis šiemet bus palanki. Sostinėje naujo būsto pasiūla yra išaugusi ir ribos nekiliojamojo turto vystymo bendrovių galimybę sparčiau didinti kainą. Tikimės, kad gyvenamojo būsto kainos Vilniuje šiemet didės panašiu nedideliu tempu, likusioje Lietuvoje būsto kainos augs šiek tiek lėčiau. Būsto sandorių skaičius šiemet Lietuvoje neturėtų viršyti praėjusių metų skaičiaus.

Valdžios politika

Prognozuojame, kad šiemet valdžios sektoriaus balanso perteklius bus 0,2 proc. BVP. Nors šalies ekonomika tebeauga greičiau negu potencialiojo BVP dydis, struktūrinis šalies biudžeto balansas yra deficitinis. Gerai tai, kad 2018 metais buvo daug daugiau diskusijų, kokio dydžio turėtų būti viešasis sektorius ir kiek jis turėtų gauti lėšų, nes tai, kad Lietuvos valdžios sektoriaus biudžeto pajamų ir BVP santykis yra trečias mažiausias tarp ES šalių, sukuria nemažai socialinių problemų mūsų šalyje. Tyrimai rodo, kad daugiausia šis atotrūkis nuo Europos Sąjungos susidarė ne dėl mokesčių

tarifų dydžio, bet dėl šešėlinės ekonomikos, kurios mastas Lietuvoje, nors ir mažėja, bet per lėtai. Praėjusiais metais nominalusis BVP augo 7,1 proc., o nacionalinio ir „Sodros“ biudžeto mokesčių pajamos didėjo šiek tiek sparčiau, todėl biudžeto pajamų ir BVP santykis tik nedaug Lietuvoje pagerėjo.

2018 metais nacionalinio biudžeto pajamų surinkta 8,9 proc. daugiau negu prieš metus ir 1,5 proc. daugiau, negu prognozuota. Per metus labiausiai augo gyventojų pajamų ir pelno mokesčio pajamos, atitinkamai 13,1 ir 9,5 procento. Pajamos iš pridėtinės vertės mokesčio padidėjo 7,5 procento. Centrinės valdžios deficitas buvo 66 mln. eurų, arba 91 mln. eurų mažesnis negu prieš metus.

1 lentelė. Pagrindinių Lietuvos ekonominių rodiklių prognozė 2019–2020 metais.

Rodiklis	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m. (prognozė)	2019 m. (prognozė)	2020 m. (prognozė)
Nominalusis BVP (mlrd. EUR)	37,4	38,8	42,2	45,2	47,6	49,8
Realiojo BVP metinis pokytis (proc.)	2,0	2,4	4,1	3,5	2,9	2,4
Namų ūkių vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	4,0	5,1	3,4	4,1	3,5	3,1
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų metinis pokytis (proc.)	0,2	-0,1	-0,4	0,7	1,0	1,0
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (proc.)	4,9	0,3	6,8	7,9	6,0	5,0
Prekių ir paslaugų eksportas (proc.)	0,9	4,0	13,6	5,3	3,2	2,7
Prekių ir paslaugų importas (proc.)	6,8	3,8	12,0	4,8	4,4	3,9
Vidutinė metinė infliacija, apskaičiuota pagal SVKI** (proc.)	-0,7	0,7	3,7	2,5	2,5	2,5
Vidutinis nedarbo lygis (proc.)	9,1	7,9	7,1	6,2	6,1	6,0
Užimtųjų skaičiaus pokytis (proc.)	1,2	2,0	-0,5	1,0	0,3	0,1
Vidutinio bruto darbo užmokesčio* pokytis (be IJ, proc.)	5,1	7,9	8,2	9,5	7,0	6,0
Valdžios sektoriaus balansas (proc. BVP)	-0,2	0,3	0,5	0,5	0,2	0,0
Valdžios sektoriaus skola (proc. BVP)	42,6	40,1	39,4	34,8	37,5	37,0

*Neįtraukiant individualių įmonių

2 lentelė. Kiti svarbūs Lietuvos makroekonominiai ir finansiniai rodikliai.

Rodiklis	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.
Mažmeninės prekybos, išskyrus transporto priemonių prekybą, metinis pokytis (proc.)	4,3	5,5	5,3	6,8	4,4	6,5
Pramonės produkcijos metinis pokytis (proc.)	3,0	0,1	4,5	2,9	6,9	4,8
Statybos darbų metinis pokytis (proc.)	11,3	16,8	-3,5	-9,3	9,2	14,8
Materialinių investicijų metinis pokytis (proc.)	12,3	5,6	10,1	-0,9	5,3	5,6 (I–III ketv.)
Pramonės pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-16	-16	-16	-7	-9	-6
Vartotojų pasitikėjimo rodiklis (punktai)	-3	-8	-4	-1	-3	-1
Prekių eksporto metinis pokytis (proc.)	6,5	-0,7	-6,0	-1,3	16,9	8,3 (sausis–lapkritis)
Lietuviškos kilmės	2,3	-6,7	-2,2	0,5	15,4	10,9 (sausis–lapkritis)
Reeksportas	13,7	8,3	-10,9	-3,8	18,9	4,5 (sausis–lapkritis)
Prekių importo metinis pokytis (proc.)	5,3	-1,2	-1,9	-2,2	16,5	9,6 (sausis–lapkritis)
Einamosios sąskaitos balansas (proc. BVP, 4 ketvirčiai)	0,8	3,2	-2,3	-0,8	0,9	0,7 (I–III ketv.)
Tiesioginės užsienio investicijos (proc. BVP)	36,4	34,9	36,1	35,8	35,1	35,1 (III ketv.)
Būsto kainų indekso vidutinis metinis pokytis (proc.)	1,2	6,5	3,7	5,4	9,0	6,6 (III ketv.)
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI (proc.)	1,2	0,2	-0,7	0,7	3,7	2,5
Metinė infliacija pagal VKI (proc.)	0,4	-0,3	-0,1	1,7	3,9	1,9
Kitų PFĮ paskolų rezidentams, išskyrus PFĮ, metinis pokytis (proc.)	-1,8	-1,5	2,4	8,9	1,9	5,7
Rezidentų, išskyrus PFĮ, indėlių kitose PFĮ metinis pokytis (proc.)	3,3	17,9	5,5	8,4	6,7	12,4
Vidutinė naujų išduotų paskolų eurais palūkanų norma (proc.)	3,0	2,1	2,5	2,8	2,7	3,4

VKI – vartotojų kainų indeksas
SVKI – suderintas vartotojų kainų indeksas
PFĮ – pinigų finansų įstaiga